KUNTALIITTO | Kommun-förbundet

Myllymäki

Muistio
17.3.2021
Dnro 283/03.01.02/2021

Eduskunnan perustuslakivaliokunta

# HE 33/2021 vp laiksi vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä

Hallitus esittää kuntavaalien varsinaisen vaalipäivän siirtämistä 13. päivään covid-19 pandemian vuoksi. Varsinaisen vaalipäivän siirtämisestä seuraa ehdokasasettelun, ennakkoäänestyksen ja muiden määräaikojen muuttuminen siirtoa vastaavasti. Esityksen mukaan uusien valtuustojen toimikausi alkaisi 1. syyskuuta 2021.

**Vaalipäivän siirtäminen**

Perustuslain 14 § 3 momentin mukaan jokaisella kahdeksantoista vuotta täyttäneellä Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa sen mukaan kuin lailla säädetään. Oikeudesta muutoin osallistua kuntien hallintoon säädetään lailla. Lisäksi 14 § 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Vaalien siirtämistä voidaan arvioida perustuslain 14 §:n mukaiseen oikeuteen puuttumisena. Toisaalta epidemian kehittymisen mukaan vaalien siirtämistä voidaan, ainakin joissakin kunnissa, perustella myös vaali- ja osallistumisoikeuksien käyttöä tukevana. Näkökulman painotuksessa olennaista on arvio epidemian kehityksestä tulevina viikkoina. Kunnat ovat syksystä lähtien valmistautuneet järjestämään vaalit normaalissa aikataulussa huhtikuussa ja kunnissa on tehty runsaasti valmisteluja sen varmistamiseksi, että vaalit ovat turvalliset ja osallistuminen on mahdollisen runsasta. Epidemiatilanne vaihtelee huomattavasti sairaanhoitopiireittäin ja kunnittain, mikä vaikuttaa tilanteen arviointiin eri puolilla maata.

Esityksen mukaan siirtäminen perustuu THL:n ja valtioneuvoston arvioon pandemiatilanteen kehittymisestä ja esityksen oletuksena on, että kesäkuu on olennaisesti parempi aika järjestää kuntavaalit. THL:lla on Kuntaliiton käsityksen mukaan parhaat edellytykset arvioida epidemian kehittymistä valtakunnallisesti.

Vaikka vaalien siirtämiselle olisi perusteita, esitys vaalien siirtämisestä näin lähellä vaaleja aiheuttaa ongelmia kunnissa. Kuntien vaaliviranomaiset toimivat parhaan kykynsä ja voimassa olevan lain puitteissa, mutta epäselviä tilanteita voi syntyä.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Voimassa olevan lain mukaan ehdokashakemusten määräaika on päättynyt ja ehdokasasettelu vahvistetaan 18. päivä maaliskuuta. Ennakkoäänestys alkaa 7. päivä huhtikuuta. Mikäli vaalipäivä siirtyy, myös ehdokasasettelun määräaika jatkuu. Kunnanhallituksen ja keskusvaalilautakunnan on tärkeää tietää mahdollisimman nopeasti, mikä on varsinainen vaalipäivä ja milloin ennakkoäänestys alkaa. Myös ehdokkaille ja puolueille tilanteen selkiytyminen on tärkeää.

Esityksen mukaan kotimaan ennakkoäänestysaika pitenee yhdellä viikolla. Pidennys on perusteltu esimerkiksi karanteeniajat huomioiden, mutta se aiheuttaa kunnille ylimääräisiä kustannuksia normaaliin ennakkoäänestysajanjaksoon verrattuna. Esityksen mukaan oikeusministeriö suorittaisi pidennyksestä kunnille kertakorvauksena 1,1 euroa jokaista kunnassa asuvaa äänioikeutettua kohden eli yhteensä noin 4,9 miljoonaa euroa. Pidennyksestä aiheutuva kustannukset on korvattava kunnille täysimääräisesti.

**Valtuuston toimikausi**

Kunnallisten luottamushenkilöiden ja kunnan päätöksenteon kannalta merkitystä on myös valtuuston vaalikauden pidentymisellä kolmella kuukaudella. Perustuslain 121 §:n mukaan kunnan hallinnon tulee perustua kunnan asukkaiden itsehallintoon. Valtuuston toimikauden pituudesta ja sen alkamisesta on säädetty tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä kuntalaissa (15 §).

Kuntavaalien ajankohtaa on siirretty edellisen kerran vuonna 2016, jolloin vaalit siirrettiin lokakuulta seuraavan vuoden huhtikuulle. Kyse oli tuolloin kuitenkin järjestelmän pysyvästä vaaliajankohdan muutoksesta kuntalain uudistamisen yhteydessä, joten se ei ole suoraan verrattavissa nyt esitettävään yksittäisen vaalin siirtämiseen.

Valtuuston toimikauden siirtäminen aiheuttaa väistämättä poikkeaman poliittisen toiminnan ja kunnan päätöksenteon normaaliin rytmiin. Valtuuston toimikauden alun siirtyminen lyhentää uuden valtuuston toimikautta, mitä ei voida pitää demokratian ja kansanvallan periaatteiden kannalta toivottavana. Tavoitteena tulee olla se, että uusi valtuusto aloittaa ilman aiheetonta viivytystä vaaleissa saadun mandaattinsa mukaisesti.

Normaalisti neljän vuoden pituisen toimikauden lyhentyminen kolmella kuukaudella ei ole merkityksetön muutos. Kolmen kuukauden ajanjaksoon sisältyy kuitenkin yleinen lomakuukausi heinäkuu, jolloin valtuusto tai kunnan muut toimielimet eivät yleensä kokoonnu. Mikäli vaalit pidettäisiin normaalissa aikataulussa huhtikuussa, vaalien ja valtuuston toimikauden alun välinen aika olisi kuusi viikkoa.

Valtuuston toimikauden alkuajankohtaa arvioitaessa on huomioitava ne toimenpiteet, joita kunnan hallinto sekä poliittiset ryhmät tekevät vaalien ja valtuuston ensimmäisen kokouksen välillä. Vaalien tuloksen selvittyä poliittiset ryhmät neuvottelevat luottamushenkilöpaikoista ja mahdollisesta valtuustosopimuksesta. Myös kuntayhtymien luottamushenkilöpaikat sekä muut yhteistoimintamuodot yleensä huomioidaan samassa yhteydessä. Kunnan hallinto valmistautuu uuden ja osittain uusista luottamushenkilöistä koostuvan valtuuston järjestäytymiseen erilaisin käytännön järjestelyin. Lisäksi on perusteltua huomioida kesäloma-aika.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

KUNTALIITTO | Kommun-förbundet

Muistio
17.3.2021
Dnro 283/03.01.02/2021

Myllymäki

Vaalien siirtäminen aiheuttaa joka tapauksessa muutoksia kunnissa suunniteltuihin kokous- ja päätöksentekoaikatauluihin. Toimikauden siirtämistä arvioitaessa on huomattava, että sen siirtyminen myöhemmäksi lisää talousarvio- ja strategiaprosessin aikapainetta. Lisäksi kuntayhtymissä uudet luottamushenkilöt pääsevät siirrosta johtuen osallistumaan prosessiin vielä myöhemmin.

Kuntaliitto tiedusteli kunnilta näkemystä valtuustokauden aloitusajankohdasta. Noin kolmasosa kunnista piti tarkoituksenmukaisena aloitusta 1. päivänä elokuuta. Vastaavasti noin kaksi kolmasosaa kannatti aloitusta 1. päivänä syyskuuta.

SUOMEN KUNTALIITTO

Juha Myllymäki
Lakiasiain johtaja

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi